

Pamiatke Evy Šefčákovej

Zuzana BARTOŠOVÁ

Začiatkom jesene (26. septembra 2011) zomrela Eva Šefčáková (rodená Jílková), jedna z najvýznamnejších slovenských odborníčok na kresbu, grafiku a ilustráciu. S jej menom sa spája nielen množstvo publikovaných štúdií a esejí a viacero publikácií, ale i množstvo výstav a katalógov k nim. Koncipovala ich predovšetkým z fondu Slovenskej národnej galérie v Bratislave, kde viac ako jeden a pol desaťročia budovala zbierku kresby a grafiky. V SNG autorsky zostavila do päťdesiat výstavných kolekcí, vo väčšine katalógov k nim publikovala svoje odborné úvody a štúdie, pričom sa podieľala aj na príprave mnohých ďalších, kolektívne koncipovaných podujatí.

Eva Šefčáková sa narodila 4. júna 1935 v Holešove na Morave (ČR). Maturovala v roku 1953 na Palackého reálnom gymnáziu vo Valašskom Meziříčí (okr. Vsetín) a v tom istom roku začala študovať na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave dejiny umenia a estetiku. Štúdium ukončila v roku 1958 prácou o Kolomanovi Sokolovi. V roku 1972 získala na tej istej univerzite titul PhD.

1. augusta 1958 nastúpila Eva Šefčáková ako historička umenia do Slovenského národného múzea v Bratislave. Nakoľko sa intenzívne zaujímal o problematiku súčasnej maľby a grafiky, privítala ponuku Slovenskej národnej galérie v Bratislave a už o niekoľko mesiacov – od 1. novembra 1958 – začala pracovať v jej grafickej zbierke – od roku 1961 ju viedla.¹

Eva Šefčáková sformovala svoj odborný profil v šesťdesiatych rokoch, ktoré postupne čoraz viac akceptovali liberálne hodnoty a v umení slobodu tvorby i jej interpretácie; obmedzujúci diktát socialistického realizmu sa v tom čase postupne narúšal. Už voľbou témy svojej diplomovej práce² naznačila, že ju viac ako iných jej rovesníkov zaujíma moderné i súčasné umenie, a to nielen lokálneho charakteru, ale v medzinárodnom kontexte. Prácou, ktorá o pár rokov vyšla knižne,³ priznala zaslúžené miesto jedinečnej tvorbe Kolomana Sokola, v medzivojnovom období aj v zahraničí uznávaného slovenského autora, ktorý v tom čase žil v emigrácii v USA.

Uvoľnený pohľad na súčasné výtvarné umenie k nám neprišiel automaticky: mladí autori sa inšpirovali aktuálnymi tendenciami medzinárodného diania, svoju tvorbu približovali čoraz viac nefiguratívnej prejavu, čím oponovali vtedajšej ideologizovanej kultúrnej politike, ktorá ako jedinú *tvorivú* metódu uznávala *socialistický realizmus*. Začiatkom šesťdesiatych rokov organizovali v svojich ateliéroch neverejné *Konfrontácie*, ktoré podporili smerovanie ich tvorby k informelu. V slovenskom prostredí táto tendencia zásadným spôsobom nabúrila spoločensky akceptovanú predstavu obrazu závislého na optickej realite. Na stretnutiach sa zúčastňovala okrem ďalších mladých intelektuálov aj Eva Šefčáková a ako prvá o nich podala verejnosti pozitívne zaujatú správu.⁴

¹ Biografické údaje poskytla rodina zosnulej.

² Diplomovú prácu *Koloman Sokol. Umeleckohistorická monografia* obhájila Eva Šefčáková na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Bola to prvá z diplomových prác (popri práci o tvorbe Zola Palugaya), ktoré boli „vyslovene [venované] domácej umeleckej moderne“. Podľa CIULISOVÁ, I.: Lesk

a bieda slovenskej kunsthistorie II. Slovenský dejepis umenia 1948 – 1968. In: *Arx*, 28, 1995, č. 2-3, s. 184-204, cit. s. 190.

³ ŠEFČÁKOVÁ, E.: *Koloman Sokol*. Bratislava 1963.

⁴ ŠEFČÁKOVÁ, E.: *Konfrontácie*. In: *Mladá tvorba*, 9, 1964, č. 11, s. 38-41.

Ťažisko umeleckohistorickej práce Evy Šefčákovvej bolo v oblasti kresby a grafiky: konzekventne, na základe relevantnej umeleckej hodnoty vyberala diela pre zbierku Slovenskej národnej galérie, ktorú viedla. Výsledkom jej práce i schopnosti integrálneho pohľadu na jednu výtvarnú disciplínu v priemete 20. storočia bola publikácia *Moderná slovenská kresba*.⁵ V nej poukázala na tvorbu celej panorámy relevantných autorov počnúc zakladateľskými postavami slovenskej moderny Gustávom Mallým, Martinom Benkom, Jankom Alexym, Zolom Palugayom, Milošom Alexandrom Bazovským, cez osobnosti avantgardy Mikuláša Galandu a Ľudovíta Fullu nevynechajúc sociálno-kriticky orientovanú tvorbu Kolomana Sokola, o ktorej už predtým publikovala. Pokračovala interpretáciou tvorby autorov, ktorí do výtvarného života nastúpili na sklonku prvej Československej republiky a počas druhej svetovej vojny, Cypriána Majerníka, Jána Želibského, Jána Mudrocha, Jozefa Kostku, Petra Matejku, Eugena Nevana, Viliama Chmela, Ernesta Zmetáka, Ladislava Gudernu, Ervína Semiana, a svoj pohľad na disciplínu kresby zavŕšila poukázaním na tvorbu najmladších autorov, a to členov Skupiny Mikuláša Galandu a účastníkov neverejných *Konfrontácií*, Vladimíra Kompánka, Milana Láluhu, Andreja Barčíka, Milana Paštéku, Andreja Rudavského, Rudolfa Filu, Mariána Čunderlíka i začínajúcej grafičky mimoriadneho talentu Viery Bombovej. Svoj záujem o tvorbu nastupujúcich výtvarných umelcov prehlbovala, keď sa s kolegami-rovesníkmi podieľala na koncipovaní autorských medailónov pre publikáciu *Nové slovenské výtvarné umenie*,⁶ otvorenej voči výtvarnej neoavantgarde, ktorej hlavným editorom bol Radislav Matuščík. Začiatkom sedemdesiatych rokov s ním spolupracovala na príprave podkladov pre publikáciu s pracovným názvom *Prekročenie hraníc*, ktorú po jeho autorskom dopracovaní vydala Považská galéria v Žiline s názvom *...predtým. Prekročenie hraníc 1964 – 1971 až po Nežnej revolúcii*,⁷ keďže v zmenenej politickej situácii po obsadení Československa vojskami Varšavskej zmluvy (1968) už nebolo možné

Eva Šefčáková (1935 – 2011). Foto: M. Horban.

publikovať liberálny pohľad na súčasné slovenské umenie. Uznanie Evy Šefčákovvej ako mienkotvornej odborníčky na problematiku moderného a súčasného výtvarného umenia dokladá aj skutočnosť, že od roku 1967 bola členkou Slovenskej sekcie AICA, prestížnej organizácie nezávislých výtvarných kritikov pri UNESCO.

Pri svojej práci so zbierkou kresby a grafiky v Slovenskej národnej galérii sa Eva Šefčáková venovala najmä interpretácii tvorby našich významných grafičkov 20. storočia. Postupom rokov pripravila na pôde inštitúcie výstavy so svojimi odbornými úvodmi v katalógoch v priemete 20. storočia pre domáce i zahraničné publikum (Liberec 1960, Ottawa 1968, New Delhi 1969, Varšava 1973 a ďalšie) – i viažuce

⁵ ŠEFČÁKOVÁ, E.: *Moderná slovenská kresba*. Bratislava 1967.

⁶ MATUŠČÍK, R. a kol.: *Nové slovenské výtvarné umenie*. Bratislava 1969. Eva Šefčáková je autorkou esejí o tvorbe Andreja Barčíka, Albína Brunovského, Alojza Pepicha a Miloša Urbáska.

⁷ ORAVCOVÁ, J.: Eva Šefčáková – jej minulosť v prítomnosti. In: BARTLOVÁ, M. – PACHMANOVÁ, M. (ed.): *Artemis a Dr. Faust. Ženy v českých a slovenských dějinách umění*. Praha 2008, s. 170-184, uvedené informácie na s. 180.

sa k tvorbe jednotlivých autorov počnúc Ľudovítom Fullom (1962), Eugenom Krónom (1963), Jankom Novákom (1964), Eugenom Nevanom (1965), pokračujúc Štefanom Schwartzom (1966), Františkom Malým (1967) až po Albína Brunovského: v jeho prípade prezentovala ilustráciu (Pamätník národného písennictví, Praha – Strahov, 1970). Okrem toho sa podieľala na mnohých výstavách pripravovaných kolektívne. Ona sama sa vážne zaujímalala aj o tvorbu mladých a najmladších grafikov, tých, ktorých prejav bol v medzinárodných súvislostiach počas druhej polovice šesťdesiatych rokov považovaný za jedinečný fenomén nášho aktuálneho výtvarného života: pripravila výstavu s katalógom *Grafická škola Vincenta Hložníka* (1968), ale aj iných, ktorí prekročili hranice klasickej disciplíny grafiky, čoho dokladom bola výstava s katalógom *Nové tendence slovenskej grafiky* (Filko, Haberernová, Jankovič, Kočišová, Mlynárčik, Urbásek), ktorú pripravila pre Oblastnú galériu v Gottwaldove (dnešný Zlín, 1970).⁸

Do náplne práce oddelenia, ktoré Eva Šefčáková v Slovenskej národnej galérii viedla, patrila samozrejme aj ilustrácia. Táto disciplína, ako sama v jednom z rozhovorov povedala, zaručovala autorom väčšiu mieru slobody „najmä po roku 1948, pretože bola menej obmedzovaná ideologickými zásadami, výtvarnou kvalitou a invenciou výrazne prevyšovala ostatné druhy vizuálneho umenia“.⁹ Eva Šefčáková sa jej výtvarnou problematikou viackrát zaoberala a svoje poznatky zúročila v úvodoch ku katalógom mnohých výstav.¹⁰ Avšak nielen to. Umelecky presvedčivé kolekcie tejto dis-

ciplíny navrhovala na zakúpenie do zbierky SNG a stála pri zrode dlhodobo najsledovanejšej medzinárodnej výstavy na Slovensku, ktorá trvá dodnes, a to *Bienále ilustrácií Bratislava (BIB)*. Podieľala sa na katalogizovaní prác zasielaných z celého sveta už pri premiére podujatia v roku 1967 a publikáciu nasledujúceho ročníka 1969 zostavila.¹¹ Kniha ako taká, v rámci ktorej ilustráciu vnímala, ju pútalala dlhodobo. Už v roku 1968 sa podieľala na príprave reprezentatívnej výstavy *50 rokov československej krásnej knihy*, prehliadky, ktorá inovatívnym spôsobom upozornila na jedinečnosť tohto umeleckého fenoménu slovenského výtvarného umenia v rámci celorepublikového kontextu.¹²

Neskôr, keď ju „roku 1972 [zo Slovenskej národnej galérie] prepustili s odôvodnením, že „narušuje socialistický spoločenský poriadok a neplní úlohy štátnej kultúrnej politiky““,¹³ to bola práve komplexná problematika ilustrácie ako samostatnej výtvarnej disciplíny, ktorá jej umožnila naďalej odborne pracovať a publikovať vo sfére, kde bola naslovovzatou odborníčkou. Už predtým, keď koncipovala s kolegami sprievodné sympóziu k výstave *BIB '67* so zreteľom na sondy do mapovania dejín európskej ilustrovanej knihy, považovala danú problematiku za nedostatočne odborne spracovanú.¹⁴ Následne, v roku 1972, v spolupráci s kolegyňou Zorou Ondrejčekovou pri príprave katalógu výstavy *Premeny drevorezu*¹⁵ sa sústredila na výtvarné špecifiká historických drevených štočkov, ktoré zaradila do norimberského okruhu. Ako sama priznala, „*problematika štočkov ma už neopustila*“.¹⁶

⁸ Katalógy výstav v knižnici Slovenskej národnej galérie v Bratislave.

⁹ ŠEFČÁKOVÁ, E. – ŽIBRITOVÁ, G.: Ilustrovaná kniha – minulosť a súčasnosť. In: *Knižnica*, 4, 2003, č. 11-12, s. 552-556, cit. s. 552 (rozhovor Gabriely Žibritovej s Evou Šefčákovou).

¹⁰ Napríklad *Slovenská ilustrácia*. [Kat. výst.] Ed. E. ŠEFČÁKOVÁ. Praha: SSVU, 1964; *Ruská a sovietska literatúra očami slovenských ilustrátorov*. [Kat. výst.] Ed. E. ŠEFČÁKOVÁ. Bratislava: SNG, 1967; *Zornička 46 – 68. Výstava ilustrácií dvadsaťročnej Zorničky*. [Kat. výst.] Ed. H. PIFKO – E. ŠEFČÁKOVÁ. Bratislava: Smena, 1968; *Slovenská ilustrácia po roku 1945*. [Kat. výst.] Ed. E. ŠEFČÁKOVÁ. Bratislava: SNG, 1973.

¹¹ *Bienále ilustrácií Bratislava 1969*. [Kat. výst.] Ed. E. ŠEFČÁKOVÁ. Bratislava: SNG, 1969.

¹² *Päťdesiat rokov československej krásnej knihy*. [Kat. výst.] Ed. M. KOVÁČ – E. OKÁLOVÁ – E. ŠEFČÁKOVÁ. Martin: Matica slovenská, 1968.

¹³ ŠEFČÁKOVÁ – ŽIBRITOVÁ 2003, c. d. (v pozn. 9), s. 552. Vo svojom vlastnom životopise v pozostalosti datuje Eva Šefčáková svoje prepustenie zo SNG rokom 1973.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ *Premeny drevorezu*. [Kat. výst.] Ed. Z. ONDREJČEKOVÁ – E. ŠEFČÁKOVÁ. Banská Bystrica: Oblastná galéria, 1972.

¹⁶ ŠEFČÁKOVÁ – ŽIBRITOVÁ 2003, c. d. (v pozn. 10), s. 552.

Po prepustení zo Slovenskej národnej galérie sa Eve Šefčákovej nedarilo získať prácu v odbore, ani v žiadnej z kultúrnych inštitúcií, a tak sa od 1. apríla 1974 zamestnala ako predavačka v oddelení textilu obchodného domu Dunaj v Bratislave. Toto pracovisko musela nasledujúci rok opustiť z vážnych zdravotných dôvodov. Po sústavnom hľadaní vhodnejšieho zamestnania nastúpila 1. augusta 1976 ako odborná pracovníčka do Štátneho ústavu pamiatkovej starostlivosti, do oddelenia mestskej architektúry. Tu pracovala vo výskume do jesene 1983, kedy znova vážne ochorela. 6. marca 1984 jej zdravotná komisia priznala invalidný dôchodok.

Napriek zdravotným ťažkostiam sa Eva Šefčáková k odbornej práci roku 1988 vrátila. Jej zanietený dlhodobý výskum sa sústredil na spoluprácu pri príprave publikácie *Drevené štočky*. Vzácný obrazový materiál, ktorý dovtedy ležal v zbierke Slovenského národného múzea desaťročia nespracovaný, ju na viac rokov zaujal. Výsledkom bol 1 200 stranový text, ktorý pripravila. Jeho publikovanie bolo nad rámec finančných možností inštitúcie. Našlo sa preto lacnejšie riešenie, publikovať ho v elektronickej podobe. *Drevené štočky* vyšli v rozsahom skrátenej verzii aj tlačou a získali spoločenské uznanie: cenu za Najkrajšiu knihu (1998).¹⁷

Eva Šefčáková výsledky svojho bádania o problematike historických tlačí a špeciálne štočkov priebežne publikovala doma i v zahraničí.¹⁸ Jej výskum

priniesol nové vedecké poznatky o integrovanosti slovenského prostredia do európskeho i o špecifikách kníhtlačiarских praktík.¹⁹ Medzičasom, po Nežnej revolúcii (1989), podľa zákona o mimosúdnych rehabilitáciách²⁰ prehlásila Slovenská národná galéria prepustenie Evy Šefčákovej z pracovného pomeru za neplatné (1991).²¹ V decembri 1997 obhájila a získala titul kandidáta vied o umení na základe predloženej dizertačnej práce *Drevené štočky*.²²

Napriek svojej dlhodobej orientácii na staršie obdobia dejín umenia²³ sa Eva Šefčáková po spoločenskej zmene roku 1989 ešte sporadicky vracala do oblasti súčasného výtvarného umenia, ktorá jej bola počas šesťdesiatich rokov vlastná. Na podnet bratislavskej pobočky SCCA (Sorosovho centra súčasného umenia) vytvorila kompletnú databázu tvorby a aktivít Miloša Urbáska, medzinárodne akceptovaného predstaviteľa neokonštruktivizmu. Výsledkom jej zaujatia bola participácia na reprezentatívnej kolektívnej monografii.²⁴ Opätovne sa venovala aj tvorbe do Švajčiarska emigrovaného Štefana Schwartza.²⁵

Eva Šefčáková bola historička umenia, ktorá sa v svojej práci prejavovala ako mimoriadne náročná na seba samú: spôsobu jej práce bola cudzia povrchnosť. Výsledky jej úsilia stoja na konzekventnom bádani a jasnej interpretácii zvolenej problematiky, pričom výber tém, ktorým sa venovala, svedčí o jej schopnosti oceniť umeleckú hodnotu konkrétnych výtvarných diel minulosti i prítomnosti.²⁶ Slovenský

¹⁷ ŠEFČÁKOVÁ, E.: *Štočky zo 16. – 19. storočia*. CD-ROM; ŠEFČÁKOVÁ, E.: *Drevené štočky. Zbierka Historického múzea Slovenského národného múzea v Bratislave*. Bratislava 1998.

¹⁸ ŠEFČÁKOVÁ, E.: Ilustrační dřevořez okruhu Albrechta Dürera ze štočku v Slovenském národním muzeu. In: *Umění*, 37, 1989, č. 3, s. 241-251; ŠEFČÁKOVÁ, E.: Hans Baldung Grien a Erhard Schön v zbierke drevených štočkov Slovenského národného múzea v Bratislave. In: *Arx*, 28, 1995, č. 2-3, s. 97-123; ŠEFČÁKOVÁ, E.: Brevi note sulla collezione di matrici silografiche del Museo Nazionale Slovacco. In: *La bibliofilia*, 104, 2002, č. 3, s. 267-281.

¹⁹ Napríklad ŠEFČÁKOVÁ, E.: Drevené štočky Teslíkovej tlačiarne zo Skalice v Slovenskom národnom múzeu. Štruktúra zbierky. In: *Zborník SNM*, 84, 1990, s. 109-132; ŠEFČÁKOVÁ, E.: Drevorezová knižná ilustrácia okruhu a dielne Albrechta Dürera v knihách a tlačiach vydaných na Morave a na Slovensku. In: *Knihy '91 – '92*, 1993, s. 35-61.

²⁰ Zákon o mimosúdnych rehabilitáciách č. 87/1991 Zb.

²¹ SNG oznámila toto rozhodnutie Eve Šefčákovej listom zo 16. februára 1991.

²² ŠEFČÁKOVÁ, E.: *Drevené štočky. Zbierka Historického múzea Slovenského národného múzea v Bratislave*. [Diz. práca.] Bratislava : SAV, 1996, strojopis.

²³ Bližšie k spoločensko-politicky vynútenej zmene orientácie viacerých slovenských odborníkov na moderné a súčasného výtvarné umenie na oblasť historických slohov vid' CIULISOVÁ 1995, c. d. (v pozn. 2).

²⁴ RIESE, H. P. – ŠEFČÁKOVÁ, E. – VALOCH, J.: *Miloš Urbásek*. Bratislava 2000.

²⁵ *Štefan Schwartz*. [Kat. výst.] Ed. E. ŠEFČÁKOVÁ. Bratislava 2007.

²⁶ Ako sa vyjadrujú rešpektovaní kolegovia, napríklad Ingrid Ciulisová, Eva Šefčáková „*patríla k tým málo osobnostiam slovenského dejepisu umenia, ktoré sa bravúrne polybovali tak na poli*

dejepis umenia stratil v Eve Šefčákovej osobnosť schopnú klasickou metódou vytvoriť bázu, na ktorú

sa môžu bez zaváhania spoľahnúť ďalší bádatelia a s istotou nadviazať na jej odborné výstupy.

In Memory of Eva Šefčáková

Summary

Dr. Eva Šefčáková (June 4th, 1935 – September 26th, 2011), one of the most significant Slovak experts in the history of drawing, graphic art and illustration, graduated in art history from the Philosophical Faculty of the Comenius University in Bratislava in 1958. She published a number of papers in scientific journals as well as books. Her research was based predominantly on the collections of the Slovak National Gallery in Bratislava (SNG), where she supervised the Drawings and Graphic Art Collection for more

than a decade and a half. In the SNG, she individually organized up to fifty exhibitions and helped to organize lots of collectively conceived projects. She wrote introductions and articles in the majority of related catalogues. Slovak art historiography lost with late Dr. Šefčáková an exceptionally hard-working scholar, whose work serves as a solid basis for those who continue her research.

English translation by M. Hrdina

---

*súčasného, ako aj tzv. starého umenia*⁶. Kolegyni Ingrid Ciulisovej ďakujem za získanie viacerých bibliografických údajov publikovaných prác Evy Šefčákovej.